

Çeviri Çocuk Edebiyatının Temel Sorunları ve Çözüm Önerileri

Asalet ERTEN*

Çeviri kitaplar edebiyatın ayrılmaz bir parçasıdır ve aynı zamanda da dünya edebî mirasının büyük bir bölümünü oluştururlar. Ayrıca telif eserler kadar çeviri kitaplar da hayatı zenginleştirirler. Âdeta dışarı açılan bir pencere gibi çocuk okurlar başka insanların dünyaları ile tanışırlar. Bu aslında bir bakıma başka kültürlerle tanışmak, onları öğrenmek ve kendi kültürü ile bunları karşılaştırmak demektir.

Bir dilden başka bir dile çeviri yapmak ve de bunu çocuklar ve gençler için yapmak daha da zordur. Çeviri süreci çevirmenin her iki dile de hâkim olmasını, edebiyattan zevk almasını, yazarı anlamasını ve eseri çözümlemesini gerektirir. Bu görüşü paylaşan Japon çocuk edebiyatı araştırmacısı A. Yamazaki'ye göre; edebî bir eserin çevirisi hiçbir zaman otomatik bir süreç değildir ve iki farklı dil bilimsel ve kültürel sistemin farklılıklarından doğan sorunlar çeviride zorluk çıkarır. Kitabın ait olduğu kültür hakkında az bilgiye sahip çocuklar için çeviri yapılıyorsa bu çeviriyi daha da zorlaştırır (2002: 53).

Çevirmenler aynı zamanda bir ikileme de karşı karşıyadırlar. Sözcüğü sözcüğüne mi çevirecekler yoksa kitabın öyküsüne kendilerini kaptırıp mı çevirecekler? Her ikisi de tehlikelidir. Bu bağlamda okunabilirlik önemli bir etkidir ve uyarlama yapılıyorsa bunun oranı iyi saptanmalı ve yazarın niyetini yansıtmalıdır. Doğru olan çevirmenin çeviri metnini sanki o hedef dilde yazılmış gibi çevirmesidir.

Çevirmen çeviriye başlarken metnin türünü ve hedef okuyucu kitlesini belirlemek zorundadır çünkü her metnin kendine özgü dil, üslup ve işlev özellikleri vardır. Ayrıca yaş grupları da göz önüne alınması gereken bir kriterdir. Bunların yanı sıra çevirmen okuyucuyu mu kaynak dil kültürüne götürecektir yoksa kaynak dil kültürünü mü okuyucuya getirecektir? Bir başka deyişle çeviri stratejisi açısından yerlileştirme mi yoksa yabancılaştırma mı yapacaktır? İkisi de yerine göre yapılabilir ancak sürekli yerlileştirme yapılırsa okuyucular yabancı kültüre hiçbir şekilde aşına olamayacaklar demektir.

Çocuk yazını çevirisinde çevirmenler hitap ettikleri kişiler çocuklar olduğu için onların deneyimlerini, yeteneklerini ve beklentilerini de göz önüne almak gereksinimini duyarlar. Bu durumda çeviri sürecinde çevirmenlerin zihinlerindeki çocuk imgesi tanıdıkları, karşılaştıkları ve ilişkide oldukları çocuk imgesine dayanır (Erten 2011: 160-161).

* Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi Mütercim Tercümanlık Bölümü.

Çocuk okurun yaşı da önemlidir çünkü bu durum uygulanacak çeviri yöntemini belirler. Bu bağlamda beş-altı yaşındaki çocuk okur ile on beş-on altı yaşındaki genç bir okura çevirmen aynı şekilde hitap edemez. Her yaş grubu için seçilen sözcük ve cümle yapısı aynı olamaz. Çocuk ve gençlik edebiyatı çevirmeninin önemi ve işlevi burada yatar çünkü deneyimli çevirmen bu bağlamda metne uygun karar almasını bilir. Bir başka deyişle bu yaklaşım çocuğa görelilik kavramını yansıtır. Yaş grubu olduğu kadar yabancı kültürün farklılığı da göz önüne alınmalıdır. Bunların yanı sıra kelime oyunları, tempo, ritim, vurgu, ses benzeşmeleri, yansımali sözcükler ve hayvan sesleri de çevirmenin yaratıcılığını gerektirebilir. Özellikle de resimli kitapların çevirisinde bunlar çok önemlidir çünkü çocuk okur kendisine her defasında resimlerin altındaki cümleler okunduğunda âdeta çeviri metni beynine kodlamaktadır. Bu nedenle çeviri metin çocuğa kitabı okuyan yetişkinin dilinde kayıp gitmelidir.

Yazar hayatta ise çevirmen ondan da görüş alabilir. Kendisi de çocuk kitapları editörü olan Müren Beykan da editörün önemini vurgulayarak “*Editör de doğru kitap seçerek yazarın göndermelerini ve niyetini anlayarak görevini yapmalıdır.*” diye işaret eder. Ayrıca “*Kitaplar ebeveyn ve büyüklerin de takdirini almalıdır. Editör bunu da dikkate almalıdır.*” diye vurgular (2012:992).

Çocuğa edebiyat zevkini tattırmak ve onu geleceğin edebiyat okuru yapmak çevirmenin olduğu kadar yayınevının de görüşü olmalıdır. Bu durumda çocuk okur telif eser mi yoksa çeviri eser mi okuyor farkında olmalıdır. Bu nedenle çeviri eserin ön kapağında çevirmenin adı görünmelidir; arka kapağında ise çocuk okurun yaş grubu belirtilmelidir. İç kapakta da hem yazar hem de çevirmen hakkında bilgi verilmelidir. Kitabın özgün adı yine iç kapağın arkasında yer almalıdır. Çeviri eser kısaltılmadan ve basitleştirilmeden çevrildiyse bu da bir cümle ile ifade edilmeli, eğer uyarılama ise uyarılama olduğu da ön kapakta yer almalıdır.

Telif eser kadar çeviri eserin hazırlanması da incelik gerektirmektedir. Yukarıda bahsedilenlerden anlaşılacağı üzere çocuk ve gençlik edebiyatı çevirisi yetişkin edebiyatı çevirisi kadar önemli hatta çocukları ve gençleri geleceğin edebiyat okurları olarak düşününce de hem çevirmenlerin hem yayınevlerinin hem de çocuklara kitap seçen büyüklerin beğenisi açısından sorumluluk gerektiren bir özel alandır.

Kaynaklar

- Beykan, Müren (2012) “Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yayıncılığında Çeviri Sorunları” 3. *Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu (Bildiriler ve Atölye Çalışmaları) 5-7 Ekim 2011*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 991-994.
- Erten, Asalet (2011) *Çocuk Yazın Çevirisine Yaklaşımlar*. Ankara: Hacettepe Yayıncılık.
- Yamazaki, A. (2002) “Why Change Names? On the Translation of Children’s Books”. *Children’s Literature in Education* 33, 1: 53-61.